

COMISSIONS DE TREBALL

Trajectòries vitals de les dones

AUTORES:

BLANCA MORENO TRIGUERO

ANA BURGOS GARCÍA

6è CONGRÉS
de les **DONES** del **BAIX LLOBREGAT**

Consell Comarcal
del Baix Llobregat

Amb el suport de:

Ajuntament de
Cornellà de Llobregat

Diputació
Barcelona

Generalitat de Catalunya
Departament d'Igualtat i Feminismes
Secretaria de Feminismes

Pacto de Estado
contra la violencia de género

Aquest document de treball és una aposta al reconeixement de quina manera es construeixen i es deconstrueixen les trajectòries vitals de les nenes i de les dones en una societat patriarcal regida per la cultura masclista i amarada per la violència masclista.

És des de la quotidianitat que volem posar l'accent en fer visible fins a quin punt el sistema social de gènere continua vigent i que, com ja assenyalà a mitjans del Segle XX Simone de Beauvoir: “No es neix dona, s'arriba ser-ho”.

Donat que és un espai de debat molt ampli, hem estructurat el document a partir de 4 àmbits que travessen les trajectòries vitals de les dones i que sintetitzem d'aquesta manera:

- A. Invisibles: callades i quietes
- B. A casa o sexualitzades
- C. Lliures i sorores
- D. La nostra venjança: ser felices

Volem mostrar com en totes les etapes, les transicions vitals de la vida, el patriarcat institucionalitzat a través de la transmissió de la cultura masclista, continua marcant els guions vitals de les dones. També volem mostrar com les dones hem elaborat estratègies per resistir i continuar sent lliures, creant xarxes de suport sorores i aconseguint un principi ètic clau de vida, com és la felicitat.

A. INVISIBLES: CALLADES I QUIETES

Les aportacions feministes han ajudat a identificar els **malestars de gènere** des de tots els àmbits que estructuren una societat, des de l'accés a la formació i al món laboral en igualtat de condicions, fins a la participació de la vida política, sindical, participativa, passant per la cultura, la salut i la resta d'àmbits. És a dir, **l'ordre simbòlic a allò que és visible**.

Mentre estructuraven el document, observaven fins a quin punt en les trajectòries vitals, des del naixement i tota l'etapa de la infància i de l'adolescència, així com posteriorment en la vida adulta i en la vellesa, la immersió en la cultura masclista és una constant que condiciona de manera violenta les biografies humanes.

Des del primer assenyalament, al naixement a través de la imposició de les arracades a les nenes, el sistema social de gènere comença el seu recorregut on la societat ja té previstos uns camins força estipulats. Als nens se'ls educa en oposició a les nenes, com un mal a evitar i a les nenes, se les educa amb referents històrics masculins i referents quotidians de cures, femenins.

Aleshores, com una pluja constant i quasi invisible, comença la socialització cap a la feminització del nostre cos, de la nostra manera d'expressar-nos, dels sentiments i actituds més normalitzades i acceptades, fins arribar, de múltiples maneres, a la **interiorització que “callades i quietes estem més guapes”**.

Fins que no s'inicien els primers estudis des de la **coeducació** en la distribució de l'espai en els patis de les escoles, la norma socialitzadora estipulava que els jocs de pilota pel seu desenvolupament necessitaven utilitzar tot l'espai central. D'aquesta manera s'entrenava als nens a la seva presència a l'espai públic, a poder gaudir del cos en moviment i a l'aire lliure i inclús, a poder molestar sense cap limitació.

En aquest joc de **distribució de rols i de papers**, les nenes quedaven i queden sovint en l'actualitat, relegades als espais exteriors dels patis: al espais menys visibles, més tranquils, on estar assegudes i quietes era una opció continuada i així és com progressivament els jocs de les nenes es van anar perdent.

- Siéntate como una señorita
- No abras las piernas
- Cruza las piernas
- La mujer en casa y con la pata quebrada
- Calladita estás más guapa
- Habla en voz baja
- No grites como una loca
- Tanto cacarear como las gallinas
- Eres una histérica

Aquests dispositius de control en forma de refranys o interpel·lació a les dones acaben sent les estratègies que entrenen a les nenes a ser noies i dones invisibles, callades i quietes constantment menys quan som **cosificades i sexualitzades** a l'extrem.

Aquesta síntesi de la **socialització sexista** en la vida de les nenes i dels nens, per sort, cada vegada està en constant revisió. De tota manera, aquesta socialització sexista té un **impacte directe en la nostra salut física i mental**. Un impacte negatiu que oscil·la entre la invisibilització o la sobreexposició. Diferents estudis han demostrat que l'**absència de la perspectiva de gènere en la medicina**¹ té com a conseqüència directa la invisibilització de les malalties pròpies de les dones, com per exemple, l'endometriosis entre d'altres. Aquesta invisibilització rau també en el desconeixement del propi cos, del funcionament del cicle menstrual o la sexualitat lliure de violències i imposicions.

A més, és precís recordar que com a resultat de l'entrenament sexista, des de la infància les nenes són observades des de del prisma de l'emotivitat. Els estereotips de gènere predisposen un sistema en el que pesa més la part emocional en oposició a la suposada objectivitat i raciocini masculí; la qual cosa provoca en nombrosos casos en què hi hagi una sobreexposició a la hipermedicalització derivada de tractament continuats en el temps d'ansiolítics i antidepressius.

A mida que avancem en les diferents etapes vitals, la medicina mancada de perspectiva de gènere continua sense anomenar ni investigar correctament. **La violència obstètrica, el temor a l'envelliment i el desconeixement dels efectes de la menopausa**, són alguns dels episodis més tristament viscuts per moltes dones sense una narrativa que expliqui fins a quin punt es patologitzen els anomenats malestars de gènere, els quals no són vivències individuals sinó col·lectives.

Així doncs, s'ha d'assenyalar que el patriarcat té uns impactes nocius en la **salut mental** de les dones. L'assumpció de rols desiguals i els estereo-

¹ Per aprofundir en aquest tema, recomanem la lectura de l'obra de Carme Valls-Llobet, en concret el llibre *Mujeres invisibles*, 2020 Madrid: Capitán Swing

tips sexistes continuen jugant un paper clau en els diagnòstics de malalties com la depressió i l'ansietat. De fet és un sistema pervers en el què tot comportament de les dones és susceptible de tenir una doble lectura: al ser majorment les cuidadores dins d'un sistema social absent de cures valorades i reconegudes, la qual cosa provoca cansament físic i càrrega mental que alhora pot fer emmalaltir, sense una perspectiva de gènere i institucionalitzada a l'agenda política i a la praxis quotidiana, aquests malestars de gènere s'acaben psicologitzant sovint des d'una mirada farmacològica i allunyada d'una visió sistèmica.

Un cop més, hem tornat a comprovar els estralls de l'**absència de la perspectiva de gènere en la pandèmia de la Covid-19**. Les seves conseqüències han estat especialment dures per a moltes dones en diverses dimensions com a professionals essencials sociosanitàries, de neteja, de seguretat; teletreballant amb criatures a càrrec confinades, víctimes de violència masclista, famílies monoparentals, sector informal de l'ocupació sense ingressos... i podem ampliar quan incorporem la mirada interseccional i ens retorna una **crisi de les cures i del sosteniment de la vida**, de les relacions i dels afectes amb molta solitud.

Aquí cal parar atenció a la **dualitat en què sovint es troben les dones grans**. D'una banda, han anat acumulant les discriminacions sexistes, les desigualtats socials i econòmiques: baixes pensions o pensions no contributives, producte de les entrades i sortides del mercat de treball, del treball no regulat, dels efectes finals de les jornades parcials, de les reduccions de les jornades. La pobresa en un moment vulnerable. D'altra banda, també cal visibilitzar les dones grans que, quan la salut les acompanya i disposen de xarxes d'amistat, evidencien una nova i fructífera etapa vital.

D'això en sap molt l'**Anna Freixas**² que al seu llibre **"Yo, vieja"** ens relata de manera crítica i amb clar sentit de l'humor la diversitat i la complexitat d'aquesta etapa. Fins a quin punt hem de reelaborar una nova narrativa que doni compte dels assumptes vivencials actuals de les dones de 70, 80 i 90 anys, de les seves pensions, de la seva salut en sentit ampli i no reduccionista a la malaltia, de la sexualitat, dels efectes, de les xarxes i de la llibertat: *"En este momento de la historia disponemos de una buena cantidad de fortalezas que nos permiten vivir bastante bien si conseguimos desprendernos de algunos mandatos acerca de cómo ser viejas y nos proponemos vivir una vejez a nuestro aire"*.

Un altre aspecte que ens sembla important tractar en aquest document, el qual és transversal i intergeneracional, és la **demonització de l'amistat entre dones i la prohibició patriarcal de que parlem entre nosaltres**. Com diu Dale Spender, esmentada per Raquel Manchado en el llibre *"Comadres, la demonización de la amistad entre mujeres"*³, *el lenguaje no es neutral. No es simplemente un vehículo de ideas. Es en sí mismo un creador de ideas y contribuye a formar los límites de nuestra realidad [...] La locuacidad de las mujeres no se ha medido en comparación con los hombres, sino con el silencio. Las mujeres no han sido juzgadas en base a si hablan más que los hombres, sino a si hablan más que las mujeres silenciosas. [...] Cuando el silencio es el estado deseado para una mujer, cualquier conversación que se mantenga es excesiva"*³ [i perillosa].

Però la realitat és que les dones parlem: quan som més joves ens expliquem les vides, els desitjos, les expectatives d'una vida que durarà i durarà, a través de la paraula ens organitzem, creem realitat i reinventem la his(hers)tòria. Les dones més grans mantenim la memòria viva, ens cuidem en barris, veïnatges, patis i balcons. Tramem resistències contra el patriarcat a cop de conversa. I a totes ens titllen de xerraires, de boges. La "bogeria" associada a allò femení ha funcionat com un dispositiu per callar-nos: "boja" com a insult, la salut mental ferida com a burla, l'estigma que comporta i, fins i tots, els diagnòstics mèdics, abans la histèria, ara el trastorn límit de la personalitat⁴.

² Freixas, Anna (2021) *Yo vieja*, Madrid: Capitán Swing

³ Manchado, Raquel (2017): *Comadres. La demonización de la amistad entre mujeres*. Madrid: Antorcha ediciones.

⁴ Una anàlisi interessant del sobrediagnòstic de TLP a dones es pot llegir a l'article "Trastorno Límite de la Personalidad, la histeria del siglo XXI", de Beatriz Ocampo, inclòs a "Monográfico Locura" de Pikara Magazine (Bilbao, 2021) ⁵ Fallarás, Cristina, (2022) *La Loca*, Madrid, Ediciones B

L'escriptora i periodista feminista **Cristina Fallarás**, a la novel·la **La Loca**⁵ ens relata perfectament, en el seu diàleg entre passat i present, la vida de Joana I de Castella, més coneguda, a la poca història amb referents femenins que ens han explicat, com a Joana la Boja. Un altre cas, molt llunyà històric i geogràficament, paradigmàtic de patologització de les dones, infantilització i tutelatge patriarcal, és el de la cantant Britney Spears, qui durant 13 anys el seu patrimoni, la seva autonomia i la seva vida en general va ser controlada pel seu pare amb la complicitats de l'Estat i altres institucions. El moviment ciutadà **#FreeBritney**⁶ a problematitzar, amb mirada feminista, els processos de tutela (material i simbòlica) de les dones, i va pressionar al sistema judicial per aconseguir alliberar a la cantant.

La bogeria, doncs, s'ha emprat històricament per espoliar a les dones, per a deixar-les sense poder, la qual cosa és una forma clara de violència masclista, a través de la violència psicològica i econòmica.

La **paraula de les dones** és, llavors, **silenciada o patologitzada**: o no parlem, o som excessives, exagerades, dements. I, si aconseguim parlar, la **nostra paraula tindrà menys valor**. Si atenem les dinàmiques de participació en espais com l'escola, el mercat laboral, els moviments socials o altres espais comunitaris, comprovem com: *"las mujeres, debido al tipo de responsabilidades que históricamente se les han atribuido, han visto delimitado su protagonismo. En la participación política y social las mujeres quedan fuera. Este sistema lo que hace es asociar a la mujer a una serie de tareas concretas, generalmente de cuidado (en sentido amplio), desvinculándolas de la participación. Así, ser ciudadana parece incompatible con otros quehaceres de la vida que, paradójicamente, son necesarios para sobrevivir. A nivel general, cuando se habla de participación o ciudadanía quedan muy marginadas o se ignoran las experiencias de grupos de mujeres"*⁷.

Aquest fenomen és transversal a totes les generacions: la nostra paraula té poc valor quan som joves, adultes, grans. Quan som més joves, agreujarà la infravaloració **l'adulisme**; quan som més grans, la **gerontofòbia**. A més, és un fenomen sobre el qual clarament cal aplicar una mirada interseccional: si som migrants, diverses funcionals o de classe obrera, els creuaments dels eixos d'opressió - privilegi que ens travessen aniran restant més i més valor a l'enunciació femenina; i, si és feminista, encara més. Aquest escàs valor es manifesta de diferents maneres:

- **Invisibilització de la paraula i participació de les dones.**
- **Més valor a l'argumentari masculí**, encara que repeteixi o redundi en el prèviament expressat per una dona.
- Dinàmiques de **"mansplaining"** per part d'homes, el qual consisteix a explicar-los a les dones, sense elles sol·licitar-los, temes que ja coneixen o fins i tot la seva pròpia realitat i vivències⁸.
- **Menor presència en mitjans de comunicació** i silenciament mediàtic de les veus i opinions de les dones⁹.
- **Biaix de gènere en els mitjans de comunicació**, amb representacions estereotipades de les dones, o imatges, discursos i missatges que perpetuen el sexisme i la desigualtat de gènere¹⁰.
- **Tontificació dels personatges femenins** quan les dones son mostrades com tontes, ximples, poc intel·ligents... amb personatges poc complexos i al servei dels personatges masculins, orbitant sempre al voltant d'ells.

⁵ Fallarás, Cristina, (2022) *La Loca*, Madrid, Ediciones B

⁶ Més informació a https://es.wikipedia.org/wiki/Movimiento_Free_Britney

⁷ VVAA (2015): *¿Tiene género la participación? Rompiendo barreras en la participación de las mujeres*. Bilbao: Alboán.

⁸ Terme àmpliament desenvolupat en Solnit, Rebecca (2016): *Los hombres me explican cosas*. Madrid: Capitan Swing.

⁹ En aquest sentit, destaquem com a bona pràctica el projecte On Són Les Dones, "pàgina que demostra com els mitjans catalans silencien, sistemàticament, l'opinió de les dones." Més informació a www.onsonlesdones.cat/

¹⁰ En aquest sentit, destaquem com a bona pràctica l'Observatori de les Dones en els mitjans de comunicació, "una instància de participació ciutadana impulsada per diferents ajuntaments. Té l'objectiu de promoure una cultura crítica en relació al paper de les dones en els mitjans de comunicació". Més informació a www.observatoridelesdones.org. També l'Observatori ORIGEN (Observatori Regular per la Igualtat de Gènere en Noticiaris), "un projecte de l'organització SUDS i l'Observatori de la Cobertura de Conflictes de la Universitat Autònoma de Barcelona". Més informació a <http://observatoriorigen.org/>

B. A CASA O SEXUALITZADES

Per contextualitzar encara més el nucli del patriarcat, com a sistema de domini institucionalitzat que subordina i invisibilitza a les dones, és continuen mantenint els **espais públic i privat segregats per sexe**.

Tot i que ha quedat alterada la divisió sexual dels espais -espai domèstic, de cures i invisible per les dones i espai públic i visible pels homes-, donat que les dones estem en tots els espais visibles de poder i hi ha homes que comencen a responsabilitzar-se de les cures, no és menys cert que en allò simbòlic, aquesta divisió continua vigent. S'observa en la relació amb el cos de les dones.

Hem cregut convenient ressaltar els **espais d'oci i festius** com a espais paradigmàtics d'exercici de poder masculí i disciplinament dels cossos de les dones, dinàmica que no només opera en edats més joves (quan som principalment usuàries d'aquests espais), sinó que, com veurem, té un impacte sobre nosaltres al llarg de tota la vida. La divisió sexual dels espais relega els cossos de les nenes i dones a l'espai domèstic i, quan ocupen l'espai públic, aquests cossos estan al servei del desig (travessat pel poder patriarcal) heterosexual masculí.

Les dades esgarrioses de **violències sexuals** als espais d'oci¹¹ donen compte de com el patriarcat -amb les seves estratègies de control patriarcal dels cossos de les dones-, el capitalisme -amb la mercantilització de les nostres corporalitats, utilitzant-les com a reclams publicitaris i objectes de consum- o el racisme -que produeix encara més cosificació i exotització dels cossos no blancs- generen una aliança perfecta per mantenir el statu quo i el sotmetiment de les dones.

Però, i **què passa quan ja no som “sexualitzables”**? L'exigència de la disponibilitat sexual planeja sobre totes les dones, s'han inventat mil atributs per a catalogar-nos com a éssers sexuals quan ja no responem al mandat ranci de la bellesa juvenil, però quan ja no som sexualitzables, ens tornem de nou invisibles, de nou ens insten a tancar-nos dins dels murs domèstics. I ens tornem a fer preguntes: **són els espais domèstics espais segurs per a les dones?** Segons diverses fonts estadístiques, aproximadament un 80% de les denúncies per violència sexual han tingut lloc en l'espai domèstic i per part de persones conegudes. Perquè llavors l'interès mediàtic a posar el focus en els espais públics? Perquè, com la Nerea Barjola indica en el seu brillant assaig sobre el cas Alcàsser i la construcció del terror sexual¹², a fi de mantenir l'ordre sexe-gènere hegemònic, el sistema necessita generar por i alarma, una sort de disciplina patriarcal del terror sexual per mantenir-nos en l'espai privat amb la fantasia que és un espai segur. No obstant això, com assenyala Barjola, la violència sexual és un règim polític, és a dir, un conjunt de normes perquè una societat funcioni, i ens travessa en totes les etapes i dimensions de la vida: el carrer, la casa, l'escola, la festa, la feina, internet i les seves violències digitals... la parella, la família, les amistats, les persones desconegudes... **Les violències, com les resistències, estan a tot arreu.**

A partir de la mediatització de casos de violències sexuals, especialment d'agressions sexuals múltiples¹³, molts Ajuntaments i administracions supramunicipals comencen a veure clara la necessitat d'abordar aquestes violències des de les polítiques públiques i amb perspectiva de gènere, com ja havia avisat el moviment feminista que, un cop més, estava marcant el camí amb els seus protocols i altres accions autogestionades. Molts municipis, mancomunitats i comarques estan generant dels seus propis **protocols** i plans d'actuacions front a les violències sexuals en

¹¹ Recomanem els Informes de l'Observatori Noctàmbul@s per una revisió crítica de l'estat de la qüestió: <https://www.drogasgenero.info/noctambulas/informes/>

¹² Barjola, Nerea (2019): *Microfísica sexista del poder. El caso Alcàsser y la construcción del terror sexual*. Barcelona, Virus editorial.

¹³ A la pàgina <https://geoviolenciassexual.com/category/asm/> es poden trobar moltes dades significatives sobre aquests tipus de violències.

espais públics d'oci, esdevenint una eina clau per prevenir-les, detectar-les, actuar i reparar-les. Així mateix, el 2019 el Departament d'Interior de la Generalitat de Catalunya aprova el Protocol de seguretat contra les violències sexuals en entorns d'oci¹⁴, una eina a la qual també poden adherir-se establiments privats, on la incidència és un gran repte i una inqüestionable necessitat.

Comença a ser freqüent trobar-se **Punts Liles**, com espais segurs per a les joves i les dones en els espais, sobretot a l'inici, de les Festes Majors i posteriorment s'acaba estenent a altres espais festius, concerts, carnestoltes, cap d'any, etc. Amb l'experiència de les autores d'aquest document en la gestió d'aquests dispositius, confirmem la seva importància. Hi ha dues frases que s'hi repeteixen sovint: "gràcies per estar aquí, gràcies per la feina que feu" i "em sento molt més segura quan sé que hi sou", dues frases que agrupen el sentir de moltes joves quan surten a divertir-se a l'espai públic, davant de la insistència social reforçada per molts mitjans de comunicació del *victim blaming*, és a dir, l'anglicisme que resumeix molt bé fins a quin punt es **culpabilitza** a les víctimes davant l'alarma de l'assetjament i les violències sexuals. Perquè la culpa, la culpa, la culpa és una altre dispositiu de control de les dones, un element clau de socialització femenina que ens travessa en totes les etapes de la vida.

C. LLIURES I SORORES

*¿Cuánto tiempo somos jóvenes,
cuánto tiempo somos niños,
cuánto tiempo somos adolescentes?
Bueno, viejas vamos a ser treinta o cuarenta años.
¿Alguien está pensando cómo vamos a hacer
para ser felices
esos treinta o cuarenta años?
Gabriela Cerruti¹⁵*

El patriarcat continua vigent i rearmant-se a cada moment a través de les diferents armes de les què disposa i que es basen totes en el domini, el control i la violència. És cert que una d'aquestes armes és usurpar els conceptes, buidar-los de contingut i llençar-los novament. Això és el que ha passat amb les paraules feminisme i sororitat.

Al llarg de les trajectòries vitals de moltes dones la sororitat esdevé imprescindible com a estratègia de resistència, per sobreviure i per gaudi quotidià. Per tant, és necessari re-significar-la i reivindicar-la. La **sororitat** és una relació de germanor i de compromís vital entre dones, base per recordar que el moviment feminista és, per definició, dialogant i pacifista. Per tant, la vivència de la sororitat com a principi ètic imprescindible i com a eina del bon tracte, com molt bé ens ho explicà, en la seva obra, Bon Tracte, la psicòloga Fina Sanz¹⁶.

Hi ha una idea que perdura com a base de la cultura masclista a la què ja hem fet al·lusió anteriorment, és aquella que fa rivalitzar a les dones pel poder que continuen exercint els homes. Tot i que la nostra realitat ens ofereix molt exemples quotidians de fins a quin punt la sororitat és un sa exercici de solidaritat, respecte i acompanyament entre dones que ens allunya de l'anterior prejudici sexista.

¹⁴ El document es pot descarregar en aquest enllaç: https://interior.gencat.cat/web/.content/home/030_arees_dactuacio/seguretat/violencia_masclista_i_domestica/Protocol_seguretat_violencias_sexuals/protocol/PSCVSEO-2019.pdf

¹⁵ Gabriela Cerruti, (2020) *La revolución de las viejas*. Buenos Aires: Planeta

¹⁶ Fina Sanz (2016) *El Buen trato como proyecto de vida*. Barcelona: Editorial Kairós

Així doncs, hi ha una sèrie d'estratègies que, al llarg de la història, les dones hem emprat per exercir i viure'ns amb seguretat i llibertat, entre d'altres:

- **Organització, xarxes i cercles de dones: prendre la paraula i fer-nos visibles per transformar la realitat** a través d'associacions, entitats, xarxes i cercles de dones, tant formals com informals, sota la premissa que juntes som més fortes. En una organització feminista que sovint genera inquietud perquè les dones que s'organitzen i per tant surten de la norma establerta del silenci i de la invisibilitat imposat des del patriarcat, són considerades com a perilloses. En aquestes organitzacions la component virtual ha ajudat a través de la connectivitat a trencar l'aïllament, connectar idees, xarxes, energies, paraules i imatges.
- **Autodefensa feminista**, com a concepte ampli, de col·lectiu, de xarxa entre dones. Una autodefensa com a eina de prevenció i d'actuació basada en la part física, emocional i social. En altres paraules, un apoderament i cura del cos i de la ment per viure amb llibertat¹⁷.

Ens agradaria tancar aquest apartat amb una reflexió compartida:

“Nos hacemos viejas, entramos en un tiempo de recuperación de la voz perdida en el sueño de la feminidad que nos ha dejado sonrientes y amables, pero mudas. Ha llegado el momento en que nos podemos mostrar ya como ancianas lúcidas y realistas que aceptamos la edad como un don y hablamos con nuestra propia voz; utilizando un lenguaje que nos representa, que nos da poder, que nos permita idear las estrategias necesarias para llevar los asuntos que nos competen y preocupan al terreno de lo público. Convirtamos la edad en una cuestión política. Demos una respuesta sistemática de diversidad.” Anna Freixas¹⁸

D. LA NOSTRA VENJANÇA: SER FELICES

Amb aquesta “grafitada” del col·lectiu feminista bolivià “Mujeres Creando” volem acabar aquest document: reivindicant les riallades, les complicitats, la festa i l'humor. Perquè l'humor feminista transforma el món.

¹⁷ Us recomanem aquesta breu guia: *Manual de Autodefensa para mujeres* (2017) <https://www.vitoria-gasteiz.org/docs/wb021/contenidosEstaticos/adjuntos/es/29/19/72919.pdf>

¹⁸ Freixas, Anna Op cit, (2021)

Hi ha visos d'esperança, perquè és en les rialles, en la honesta sororitat i sobretot, en el donar-nos permís pel gaudi en llibertat que signem convençudes el pacte amb la vida. Des de l'ètica de les cures i des de les ètica de la vida. Grans, joves, adultes... juntes i revoltes!

Consell Comarcal
del **Baix Llobregat**

Consell de les
DONES
del Baix Llobregat

Amb el suport de:

Ajuntament de
Cornellà de Llobregat

Diputació
Barcelona

Generalitat de Catalunya
Departament d'Igualtat i Feminismes
Secretaria de Feminismes

Pacto de Estado
contra la violencia de género